

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Politika Internacionale

Mihail Bakunjin

Mihail Bakunjin
Politika Internacionale
1869.

Država i sloboda, Zagreb, 1979, str. 328–343
Prevela Karmen Bašić

anarhisticka-biblioteka.net

1869.

Sadržaj

I	5
II	10
III	15
IV	20

se revoluciji na čelo i dati joj pravac koji će zaista donijeti spas narodu, ozbiljna internacionalna asocijacija radničkih društava svih zemalja, koja je sposobna zamijeniti taj politički svijet država i buržoazije koji propada.

Završavamo ovaj vjerni ekspozé politike Internacionale prikazom zadnjeg odlomka temeljnih objašnjenja naših općih statuta.

Pokret koji se odvija među radnicima industrijskih zemalja Evrope izaziva nove nade i daje svečano upozorenje da se ne pada natrag u stare zablude.

(»Égalité«, 28. 8. 1869)

tiv svih onih koji izrabljuju rad. Internacionalno društvo radnika neće, vjerno svom principu, nikada pružiti ruku političkoj agitaciji, kojoj neposredni i direktni cilj nije *potpuna ekonomska emancipacija radnika*, što znači uklanjanje buržoazije kao klase ekonomski odijeljene od mase stanovništva, a ni revoluciji koja od prvog dana, od prvog sata na svoju zastavu nije ispisala: *socijalna likvidacija*.

No revolucije se ne improviziraju. One se ne proizvode svojevrijedno, pojedinačnim, pa čak ni najmoćnijim društvima. Neovisno od svake volje i svake zavjere, prizvane su one uvijek po sili stvari. Može ih se predvidjeti, katkada njihovo približavanje predosjetiti, ali njihovo izbijanje nikada ubrzati.

Uvjereni u ovu istinu, pitamo se: koju politiku treba slijediti Internacionalna za vrijeme kraćeg ili dužeg perioda, koji nas dijeli od te strašne socijalne revolucije, koju svatko sad već predosjećá?

Bez obzira na nacionalnu i lokalnu politiku, propisanu po njenim statutima, davat će ona radničkim agitacijama u svim zemljama *bitno ekonomski* karakter, postavivši sebi cilj: smanjenje radnog vremena i povišenje plaće, i sredstvo: *udruživanje radničkih masa* i stvaranje *klasa otpora*.

Ona će propagirati svoje principe, jer su ti principi najčišći izraz kolektivnih interesa radnika cijele planete, duša i cijela životna snaga društva. Ona će tu propagandu provoditi u širokim razmjerima, bez obzira na osjetljivosti buržoazije, da bi svaki radnik istupivši iz duhovne i moralne ukočenosti, u kojoj ga se nastoji održati, razumio položaj, dobro znao što hoće i pod kojim uvjetima može osvojiti svoja prava kao čovjek.

Ona će tim energičnije i iskrenije provoditi propagandu tih principa, jer u samoj Internacionali često susrećemo utjecaje koji iznose na vidjelo prezir za te principe i htjeli bi ih izdati kao beskorisne teorije, trudeći se vratiti radnike natrag političkom, ekonomskom i religioznom katehizmu buržuja.

Ona će se napokon proširiti i dobro organizirati preko svih granica da bi, kad izbije revolucija izazvana po sili činjenica, davala stvarnu snagu, koja zna što treba činiti i time bila u stanju staviti

I

»Dosad smo mislili, piše Montagne, da su politička i religiozna mišljenja neovisna o članstvu Internationale, i što se nas tiče mi zauzimamo to stanovište.«

Na prvi pogled bismo mogli povjerovati da gosp. Coullery ima pravo. Internacionala zaista ne pita novoga člana kod primanja je li vjernik ili ateist, pripada li kojoj određenoj partiji ili ne pripada. Pita ga jednostavno:

Jesi li radnik ili, ako nisi, imaš li potrebu i osjećaš li u sebi snagu da otvoreno, potpuno preuzmeš na sebe stvar radnika i s njom se identificiraš isključujući sve ostale pravce, koji bi joj se mogli suprotstaviti?

Znaš li da su radnici, koji proizvode sva bogatstva svijeta, koji stvaraju civilizaciju i koji su osvojili sve slobode za buržoaziju, danas osuđeni na bijedu, neznanje i robovanje? Jesi li shvatio da je glavni uzrok svem zlu koje trpi radnik upravo bijeda i da je ta bijeda, sudbina svih radnika na zemlji, nužna posljedica sadašnjeg ekonomskog uređenja društva a posebno slugovanja rada, što znači proletarijata, pod jarmom kapitala, što znači buržoazije?

Jesi li shvatio da između proletarijata i buržoazije postoji antagonizam, koji je nepomirljiv, jer je nužna posljedica njihovih položaja? Da se prosperitet buržoaske klase ne može dovesti u vezu s blagostanjem i slobodom radnika, jer se taj preveliki prosperitet osniva i može postojati samo na iskorištavanju i porobljavanju njihova rada i jer upravo s tog istog razloga prosperitet i ljudsko dostojanstvo radničkih masa apsolutno iziskuju uklanjanje buržoazije kao vlastite klase? Da je, shodno tome, rat između proletarijata i buržoazije neizbježan i završiti može samo uništenjem buržoazije?

Jesi li shvatio da nijedan radnik, ma koliko inteligentan i energičan bio, nije u stanju da se bori protiv te dobro organizirane moći buržoazije, moći koju uglavnom zastupa i podržava organizacija države, svih država? Da se ti, da bi postao jačim, ne smiješ udruživati s buržujima – što bi s tvoje strane bila glupost ili zločin, jer su svi buržuji, uzeti kao takvi, naši nepomirljivi neprijatelji – i ne s nevjernim radnicima koji bi u svom kukavičluku molili za smiješak i dobrobit buržuja, nego s poštenim, energičnim radnicima, koji otvoreno žele isto što i ti?

Jesi li shvatio da naočigled strašnoj koaliciji svih privilegiranih klasa, svih zemljoposjednika i kapitalista i svih država svijeta, nikada ne može pobijediti izolirano, lokalno ili nacionalno radničko društvo, čak i ako pripada jednoj od najvećih zemalja Evrope, i da bi se toj koaliciji suprotstavilo i ta pobjeda postigla ništa manje nije potrebno od ujedinjenja svih lokalnih i nacionalnih radničkih društava u jednu univerzalnu asocijaciju – za to je potrebna *velika internacionalna asocijacija radnika svih zemalja*.

Ako to sve znaš, dobro si razumio i zaista to želiš, dođi k nama, kakva god uostalom bila tvoja politička i religiozna vjera. No da bismo te mogli primiti, moraš nam obećati:

1. da ćeš odsad nadalje tvoje osobne interese, čak i one tvoje obitelji, kao i tvoja politička i religiozna uvjerenja i očitovanja podrediti vrhovnom interesu našega društva: borbi rada protiv kapitala, radnika protiv buržoazije na ekonomskom polju;
2. da nećeš nikada paktirati s buržujima iz osobnih interesa;
3. nikada nastojati da sebe osobno ni za sebe osobno izdižeš iznad radničke mase, što bi te odmah pretvorilo u buržuja, neprijatelja i izrabljivača proletarijata; jer je sva razlika između buržuja i radnika u tome da prvi svoju sreću uvijek traži izvan kolektivnosti, a da je drugi traži samo i namjerava je

Ali, reći će se, ti buržuji imaju dobre namjere i iskreni su. – Nema dobrih namjera ni iskrenosti koji bi izdržali utjecaje položaja, a kako smo rekli, radnici bi sami koji bi se u taj položaj doveli nužno postali buržuji, tako će tim prije buržuji koji u tom položaju ostaju upravo i ostati buržuji.

Ako neki buržuj inspiriran velikom strašću za pravdu, jednakost i čovječanstvo ozbiljno želi raditi za emancipaciju proletarijata, neka započne prvo s kidanjem svih političkih i socijalnih veza, svih odnosa interesa, kao onoga razuma, taštine srca s buržoazijom. Ne-ka prvo shvati da pomirenje između proletarijata i te klase nije moguće, koja živeći samo od izrabljivanja drugih postaje prirodni neprijatelj proletera.

Kad je buržoaskom svijetu definitivno okrenuo leđa, onda neka dođe da bi zauzeo mjesto u redovima, pod zastavu radnika, na kojoj su ispisanе ove riječi: »Pravednost, jednakost i sloboda za sve, uklanjanje klasa ekonomskim poistovjećanjem svih. Socijalna likvidacija.« Bit će nam dobrodošao.

U vezi s buržujskim socijalistima i buržujskim radnicima, koji nam govore o pomirenju između buržoaske politike i radničkog socijalizma, želimo radnicima dati samo jedan savjet: njima okrenuti leđa.

Budući da se buržoaski socijalisti sada trude kako bi sa *socijalizmom kao mamcem* organizirali radničku agitaciju ogromnih razmjera radi osvajanja političke slobode, slobode kako smo upravo vidjeli koja će koristiti samo buržoaziji, budući da se radničke mase dospjevši do razumijevanja vlastitog položaja, prosvijetljene i vođene principom Internacionale, zaista i organiziraju i počinju stvarati pravu, ne nacionalnu nego internacionalnu silu, koja se želi brinuti za vlastitu stvar a ne za stvar buržoazije, i budući da čak i za ostvarenje ideala buržuja, potpuno političke slobode s republikanskim institucijama nužno treba revolucija, i budući da svaka revolucija može pobijediti samo snagom naroda, potrebno je da ta snaga prestane vaditi kestenje iz vatre gospodi buržujima i odsada služi samo postizanju trijumfa za narodnu stvar, stvar svih radnih ljudi pro-

Uostalom, zar nismo to jasno vidjeli u Francuskoj na dan poslije revolucije 1848, najradikalnije revolucije u političkom smislu, koja se mogla poželjeti?

Francuski radnici sigurno nisu bili indiferentni a ni neinteligentni, a morali su usprkos najširem općem pravu glasa pustiti buržoaziju da djeluje. Zašto? Jer su im nedostajala materijalna sredstva, koja su potrebna da politička sloboda postane stvarnost, jer su ostali robovi rada iznuđenog glađu, dok su radikalni, liberalni, čak i konzervativni buržuji, jedni republikanci otprije, drugi republici tek obraćeni, dolazili i odlazili, vrtjeli se okolo, slobodno govorili i konspirirali, jedni zahvaljujući svojim rentama ili svojim unosnim građanskim namještenjem, drugi zahvaljujući državnom budžetu, koji se naravno zadržao i bio čak veći nego ikada.

Zna se što je iz toga proizlazilo: prvo lipanjski dani, a kasnije, kao nužna posljedica, prosinački dani.

Ali, reći će se, radnici koji su ovim iskustvom postali mudriji neće više u konstitutivne ili zakonodavne skupštine slati buržuje, slat će jednostavne radnike. Koliko god bili siromašni, radnici ipak mogu pokriti troškove izdržavanja svojih izaslanika. Zna li što će se iz toga izroditi? Radnički izaslanici, dovedeni u egzistencijalne uvjete građanstva i u atmosferu posve građanskih političkih ideja, prestavši biti pravi radnici da bi postali državnici, postat će buržuji, i čak i više buržuji nego sami buržuji. Jer ne stvaraju ljudi položaje, položaji naprotiv stvaraju ljude. A znamo iz iskustva da buržujiradnici vrlo često nisu manje egoistični od buržujskih izrabljivača, nisu manje sudbonosni za Internacionalu od buržujskih socijalista, nisu manje tašti i smiješni od buržoazije s plemićkim titulama.

Može se činiti i govoriti što se hoće dokle god je radnik zatečen u svom sadašnjem položaju, neće za njega biti političke slobode, a ti koji ga pozivaju da osvoji političke slobode, a da prije toga ni ne dotakne goruća pitanja socijalizma, a da ne izgovori onu riječ koja buržujima izgoni krv iz lica: *socijalna likvidacija*, to mu jednostavno kažu: »Osvoji prvo slobodu za nas, da bi se mi njome poslije mogli poslužiti protiv tebe.«

naći samo u solidarnosti sa svima koji rade i izrabljivani su od buržoaskog kapitala;

4. uvijek ostati vjeran radničkoj solidarnosti; jer će se najmanja izdaja te solidarnosti od strane Internacionale smatrati najvećim zločinom i najvećom infamijom koje može počinuti jedan radnik.

Jednom riječju, moraš otvoreno i potpuno prihvatiti sve naše statute i svečano se obavezati da ćeš odsad svoje djelovanje i svoj život upravljati s njima u skladu.

Mislimo da su osnivači internacionalnog društva postupili vrlo mudro kad su prije svega isključili sva politička i religijska pitanja iz programa tog društva. Njima samima bez sumnje nisu nedostajali čvrsto izraženi politički i antireligijski stavovi, ali su se uzdržali da ih objavljuju u ovom programu, jer je njihova glavna svrha bila prije svega ujediniti radničke mase civiliziranog svijeta u jednoj zajedničkoj akciji. Oni su nužno morali tražiti zajedničku osnovu, niz jednostavnih principa s obzirom na koje će svi radnici, kakva god inače bila njihova politička i religijska odstupanja, samo ukoliko su ozbiljni radnici, što znači grubo izrabljivani i ispaćeni ljudi, naći i morati naći zajednički sporazum.

Da su oni podigli zastavu nekog političkog i antireligijskog sustava, bili bi ih, daleko od toga da radnici Evrope budu ujedinjeni, još više razjedinili, jer je uz pomoć neznanja radnika zainteresirana i u najvišem stupnju korumpirajuća propaganda svećenstva, vlada i svih građanskih političkih stranaka, ne isključivši čak ni najcrvenije, proširila u radničkim masama mnoštvo krivih ideja, i jer se te zaslijepjene mase na nesreću još vrlo često daju strašno zanijeti lažima, koje nemaju drugog cilja osim da ih dobrovoljne i glupe podrede interesima privilegiranih klasa, na štetu njihovih vlastitih.

Osim toga, postoji prevelika razlika između stupnja industrijskoga, intelektualnog i moralnog razvoja radničkih masa u različitim zemljama, a da bi bilo moguće ujediniti ih danas pod jednim jedinstvenim političkim i antireligijskim programom. Postaviti jedan

takav program kao program Internacionale i taj onda učiniti apsolutnim uvjetom pristupa istoj značilo bi da se želi organizirati sekta, a ne univerzalno društvo; to bi značilo ubiti Internacionalu.

Još je jedan drugi razlog uzrokovao da se prije svega iz programa Internacionale, barem na izgled *i samo na izgled*, eliminirala svaka politička tendencija.

Do današnjeg dana, od početka povijesti, nije postojala još politika naroda – pod narodom podrazumijevamo prost puk, radnički ološ koji svojim radom hrani svijet – postojala je samo politika privilegiranih klasa, onih klasa koje su se služile tjelesnom snagom naroda, da bi se međusobno svrgavale s prijestolja i jedna zauzimala mjesto druge. Narod je sa svoje strane uvijek samo uzimao stranu jedne a protiv druge u neodređenom nadanju da će barem jedna od tih političkih revolucija, od kojih nijedna nije mogla bez naroda nastati ali nijedna nije bila za nj, donijeti olakšanje njegovoj bijedi i vječnom slugovanju. Uvijek je ostao razočaran. Čak ga je i velika francuska revolucija prevarila. Ona je uništila rodovno plemstvo i postavila buržoaziju na njegovo mjesto. Narod se više ne zove robom ili kmetom, on se prema pravu proklamira kao slobodno rođen, ali u suštini stvari njegovo robovanje i njegova bijeda ostaju isti.

I uvijek će ostati isti, dok se god narodne mase budu zabludivale da služe kao instrument građanskoj politici, zvala se ta politika konzervativnom, liberalnom, progresističkom ili radikalnom, čak i onda kad sebi daje najrevolucionarniji zamisliv ton. Svaka građanska politika, naime, kakvo god bilo njeno ime i njena obojenost, može u osnovi imati samo jedan jedini cilj: *održanje vladavine buržoazije – a vladavina buržoazije je robovanje proletarijata*.

Što je Internacionala morala učiniti? Ona je prvo morala osloboditi radničke mase od svake građanske politike, morala je iz svog programa izbaciti sve građanske političke programe. No u trenutku njenog osnivanja nije na svijetu bilo nikakve druge politike osim one crkve ili monarhije ili aristokracije ili buržoazije; posljednja, pogotovu ona radikalne buržoazije bila je neosporno liberalnija i

formama ili ekonomskoj revoluciji; radnici se moraju prema tome udruživati u savez s više ili manje radikalnim buržujima, da bi prvo s njima izveli prvo, s ograničenjem da drugo neće izvesti protiv njih.«

Mi glasno protestiramo protiv takve sudbonosne teorije, koja bi radnike mogla dovesti samo na to da još jednom posluže kao sredstvo protiv sebe samih i nanovo budu izručeni izrabljivanju buržoazije.

Prvo osvojiti političku slobodu ne može značiti ništa drugo, nego *nju osvojiti sasvim samu*, dok bi barem nekoliko dana ekonomski i socijalni odnosi ostali u sadašnjem stanju, tj. zemljoposjednici i kapitalisti sa svojim sramnim bogatstvima a radnici sa svojom bijedom.

Kad je jednom ta sloboda usvojena – kaže se – poslužit će ona radnicima kao sredstvo za kasnije osvajanje *jednakosti ili ekonomske pravednosti*.

Sloboda je zaista veličanstveno i moćno sredstvo. Sve leži u tome da se zna hoće li se radnici njome zbilja moći poslužiti, hoće li ona zaista biti u njihovom posjedu, ili, kako je to dosad uvijek bilo, da li će njihova *politička sloboda* biti samo varljivi pričin, jedna fikcija?

Ne bi li radnik u svom sadašnjem ekonomskom položaju, kad mu se govori o političkoj slobodi, mogao odgovoriti refrenom jedne vrlo poznate pjesme:

Ne parlez pas de liberté
La pauvreté, c'est l'esclavage!
(Ne govorite o slobodi, siromaštvo je robovanje!)

I zaista se mora biti sklon iluzijama kako bi se uobrazilo da bi radnik u sadašnjim ekonomskim i socijalnim prilikama mogao od političke slobode imati potpunu korist, ozbiljno i stvarno je moći koristiti. Za to mu nedostaju dvije male stvari: slobodno vrijeme i materijalna sredstva.

IV

Internacionalna asocijacija radnika se mora čuvati prije svega od utjecaja dviju vrsta od strane buržujskih socijalista, da bi ostala vjerna svom principu i ne odstupila od jedinog puta koji je može odvesti u pravu luku: pristicâ *buržujske politike, uključujući i buržujske revolucionare* i onih koji zastupaju *buržujsku kooperaciju* ili takozvanih *praktičnih ljudi*.

Osmotrimo prvo one prve.

Ekonomsko oslobođenje je, kao što smo rekli u prošlim brojevima, osnova svih drugih oslobođenja. Tim smo riječima rezimirali cijelu politiku Internacionale.

Zapravo čitamo u razmatranjima naših cjelokupnih statuta slijedeće objašnjenje:

»*Podjarmljivanje rada kapitalu izvor je svakog političkog, moralnog i materijalnog slugovanja*, te je stoga emancipacija radnika veliki cilj kojemu se svaki politički pokret mora podvrći.«

Tačno se podrazumijeva da je svaki politički pokret, kojemu nije *neposredni i direktni objekt definitivna i potpuna ekonomska emancipacija radnika* i koji na svojoj zastavi nema na vrlo određen i sasvim jasan način ispisan princip *ekonomske jednakosti*, što znači *potpuni povrat kapitala radu* ili *socijalnu likvidaciju* – da je svaki takav politički pokret buržujski i kao takav mora biti isključen iz Internacionale.

Shodno tome mora politika buržujskih demokrata ili buržujskih socijalista biti nemilosrdno isključena, jer kad oni objašnjavaju da je »politička sloboda preduvjet ekonomske emancipacije«, oni pod tim riječima ne mogu razumjeti ništa drugo osim ovoga: »Političke reforme ili politička revolucija moraju *prethoditi* ekonomskim re-

čovječnija od drugih; ali sve temeljene na isti način na izrabljivanju radničkih masa nisu u stvarnosti imale drugi cilj do prepiranja oko monopola u tom izrabljivanju. Internacionala je morala dakle početi s raščišćavanjem terena, a kako se svaka politika, sa stanovišta emancipacije rada, u to doba vezivala s reakcionarnim elementima, morala je ona prvo iz svoje sredine izbaciti sve poznate političke sustave, da bi na tim ruševinama građanskoga svijeta mogla osnovati istinsku politiku radnika, politiku internacionalnog društva.

(»Égalité«, 7. 8. 1869)

II

Utemeljitelji internacionalne radničke asocijacije djelovali su utoliko mudrije, što su izbjegavali ustanoviti političke i filozofske principe te asocijacije i dali joj prvo kao jedini osnovni princip samo isključivo ekonomsku borbu rada protiv kapitala – jer su bili sigurni da će radnik čim stupi na taj teren, čim se, vjerujući u svoje pravo kao i u brojčanu snagu svoje klase, sa svojim drugovima radnicima upustiti protiv građanskog izrabljivanja u solidarnoj borbi, nužno snagom samih činjenica i razvojem te borbe biti na to doveden da spozna sve političke, socijalističke i filozofske principe Internacionale, koji su zapravo samo pravilno razgraničenje njene ishodišne točke i njezinog cilja.

Mi smo u našim zadnjim brojevima objasnili te principe. U političkom i socijalnom smislu je njihova nužna posljedica uklanjanje klasa, tj. klase buržoazije, danas vladajuće klase; uklanjanje teritorijalnih država, svih političkih otadžbina, i postavljanje na njihovim ruševinama velike internacionalne federacije svih nacionalnih i lokalnih produktivnih grupa. U filozofskom smislu bit će njihova također nužna posljedica uklanjanje kultova i svih religijskih sustava, budući da njihov cilj nije ništa manji od ostvarenja ljudskog ideala, ljudske sreće, jednakosti, pravde i slobode na zemlji, budući da oni time nastoje učiniti potpuno nekorisnima sve nebeske nadopune i sve nade u jedan bolji svijet.

Da se od samog početka oba ta cilja objave neobrazovanim, od dnevnog rada potištenim i demoraliziranim radnicima, koji su tako reći svjesno zatrovani perverznim doktrinama, koje im vlade u sporazumu sa svim privilegiranim kastama, svećenstvom, plemstvom, buržoazijom, šakom i kapom nude, oni bi se prepali; oni bi nas čak

»Sad ćemo« – kazali su sebi oni koji su se pridružili Ligi za mir i slobodu – »mi o tome govoriti, nazivat ćemo se socijalistima. Obećat ćemo im ekonomske i socijalne reforme pod uvjetom da poštuju temelje civilizacije i građanske svemoći: individualno i nasljedno vlasništvo, kapitalni interes i zemljišnu rentu. Nagovorit ćemo ih da se radnik može osloboditi samo pod tim uvjetima, koji nama osiguravaju vladavinu a radnicima slugovanje.«

»Nagovorit ćemo ih dalje da je za ostvarenje svih tih socijalnih reformi nužno napraviti prvo dobru političku, isključivo političku revoluciju, koja u političkom smislu može biti toliko crvena koliko god se njima to sviđa, s mnogo skinutih glava, ako to bude potrebno, ali s najvećim poštovanjem za sakrosaktno vlasništvo, jednom riječju, potpuno jakobinska revolucija, koja bi nas učinila gospodarima situacije, a kad jednom budemo gospodari, dat ćemo radnicima što budemo mogli i što budemo htjeli.«

To je nepogrešivi znak, po kojemu radnici mogu prepoznati krevog socijalista, buržujskog socijalista: kad on, govoreći im o revoluciji ili, ako hoćete, o socijalnoj preobrazbi, njima kaže da politička preobrazba treba prethoditi ekonomskoj, kad negira da se obje moraju dogoditi istodobno ili, čak da bi politička revolucija morala biti nešto drugo nego neposredna i direktna provedba potpune i cjelokupne društvene likvidacije – onda mu oni mogu okrenuti leđa, jer je on tada ili budala ili licemjerni izrabljivač.

(»Égalité«, 21. 8. 1869)

Ona želi, mora održati kamatnu stopu i zemljišnu rentu, a pri tom tvrdi da oslobađa radnike! Trudi se da besmislici da egzistenciju.

Zašto to ona čini? Što je poziva da preuzme tako besmislen i jalov posao? Nije teško to razumjeti.

Veliki dio buržoazije je umoran od vladavine cesarizma i militarizma, koju je sama osnovala 1848. u strahu od proletarijata. Sjetite se samo lipanjskih dana, prethodnika prosinačkih dana, sjetite se nacionalne skupštine, koja je nakon lipanjskih dana sa svim glasovima protiv jednoga proklela i izvrijeđala slavnoga i može se reći herojskoga socijalista Proudhona, koji je sam imao hrabrosti toj bijesnoj hordi konzervativnih, liberalnih i radikalnih buržuja dobaciti izazov socijalizma. I ne smije se zaboraviti da se među tim Proudhonovim psovačima nalazi masa još živih i danas više nego ikada militantnih građana, koji su od tada postali mučenici slobode s aureolama prosinačkih proganjanja.

Nema dakle nikakve sumnje da je cijela buržoazija, uključujući i radikalnu, pravi tvorac cesarističkog i vojničkog despotizma, na čije se djelovanje ona danas tuži. Nakon što se njime poslužila protiv proletarijata, htjela bi se sada od njega osloboditi. Ništa nije prirodnije: ovaj režim je ponizuje i troši. No kako se toga osloboditi? Jednom je bila hrabra i moćna, imala je moći za osvajanje. Danas je klonula i slaba, s nesvjesticom koju imaju starci. Ona poznaje svoju slabost predobro i osjeća da sama ne bi mogla ništa. Treba dakle pomoć. Ta pomoć može biti samo proletarijat: stoga mora pridobiti proletarijat. No kako ga pridobiti? Obećanjima političke slobode i jednakosti? To su riječi koje više ne mogu potaknuti radnike. Oni su učili na vlastiti račun, shvatili su na temelju grubog iskustva, da te riječi njima ne znače ništa osim održanja njihovog ekonomskog slugovanja, koje je često bilo čak i jače nego prije. Ako vi, dakle, želite dotaći srce tih bijednih milijuna radničkih robova, govorite im o njihovom ekonomskom oslobođenju. Nema više nijednog radnika koji ne bi znao da je ono za njega jedino ozbiljan temelj svih drugih oslobođenja. Mora im se, dakle, govoriti o ekonomskim društvenim reformama.

odbili, a da im ne bi palo na pamet da sve te ideje nisu nego najvjerniji izraz njihovih vlastitih interesa, da ti ciljevi donose ostvarenje njihovih najdražih želja, a da su nasuprot tome religiozne i političke predrasude, u ime kojih bi ih oni možda odbili, neposredan uzrok produženja njihovog robovanja i njihove bijede.

Treba naravno razlikovati predrasude narodnih masa od onih privilegirane klase. Predrasude masa, kako smo upravo rekli, zasnovane su samo na njihovom neznanju i njihovim su interesima potpuno suprotne, dok su predrasude buržoazije zasnovane upravo na interesima te klase i potvrđuju se nasuprot rastvornom djelovanju same građanske znanosti samo zahvaljujući kolektivnom egoizmu buržoazije. Narod hoće, ali ne zna; buržoazija zna, ali ne želi. Koje je od to dvoje neizlječivo? Bez svake sumnje buržoazija.

Opće pravilo: preobratiti se može samo one koji osjećaju potrebu za preobraćenjem, koji već u svojim instinktima ili u bijedi svog vanjskog ili unutarnjeg položaja nose sve to što im se želi dati; nikada se neće moći preobratiti oni koji ne osjećaju potrebu za promjenom, čak niti oni koji žele izići iz jedne situacije s kojom su nezadovoljni, ali su zbog prirode svojih moralnih, intelektualnih i socijalnih navika usmjereni tražiti bolji položaj u svijetu koji nije onaj naših ideja.

Preobratite, molim vas, na socijalizam plemića koji želi bogatstvo, buržuja koji bi želio biti plemić, ili čak i radnika, koji svim snagama svoje duše samo to želi da postane buržuj! Preobratite još i pravog ili uobraženog duhovnog aristokrata, poluobrazovanog, ili nekoga koji je samo četvrtinom, desetinom ili stotinom učen, ljude naučnog soja koji često samo slučajno loše ili dobro razumiju neke knjige, pa su puni arogantnog prezira za neobrazovane mase i uobražavaju da su pozvani stvoriti među sobom novu vladajuću, tj. izrabljujuću klasu. Nikakav razumni argument, nikakva propaganda neće biti u stanju preobratiti te nesretnike. Postoji samo jedno sredstvo koje bi ih moglo uvjeriti: činjenica sama; razaranje već i same mogućnosti privilegiranih stanja, svake vladavine i svakog izrabljivanja; to je socijalna revolucija, koja sve što na svijetu dovodi

do nejednakosti briše i podnosi im pouku tako da ih prisiljava da svoju sreću traže u jednakosti i solidarnosti.

Drukčije je s ozbiljnim radnicima. Pod ozbiljnim radnicima podrazumijevamo sve one koji su težinom rada zaista potlačeni, sve one, položaj kojih je tako nesretan i tako bijedan da nijedan od njih ne može, izuzev samo pod sasvim izvanrednim okolnostima čak ni gajiti misao o tome da *za sebe samoga* ili samo za sebe samoga unutar današnjih ekonomskih prilika i u sadašnjem socijalnom miljeu postigne bolji položaj, npr. da postane majstor ili državni savjetnik. Ubrajamo naravno u tu kategoriju i rijetke i plemenite radnike koji su sigurno imali mogućnost da se izdignu individualno iznad radničke klase, ali tu priliku nisu htjeli iskoristiti i daju prednost odluci da još neko vrijeme solidarno sa svojim drugovima u bijedi trpe izrabljivanje buržoazije, nego da sami postanu izrabljivači. Njima nije potrebno preobraćenje, ti su već čisti socijalisti.

Mi govorimo o velikoj masi radnika koji su iscrpljeni od dnevnog rada, neobrazovani i bijedni. Ona je usprkos političkim i religioznim predrasudama, koje se doduše s djelimičnim uspjehom nastojalo utuviti u njihovu svijest, *socijalistička, a da oni to ne znaju*; ona je na temelju svoga instinkta i prisilom svoga vlastitog položaja socijalistička na ozbiljniji, stvarniji način nego svi znanstveni i građanski socijalisti zajedno. Oni su to po svojoj uvjetovanosti svoje materijalne egzistencije, po svim potrebama svoga bića, dok su spomenuti to samo po potrebama svoga mišljenja, a u stvarnom životu imaju uvijek potrebe čitavog bića mnogo jaču snagu nego potrebe mišljenja, jer je misao ovdje, kao svugdje i uvijek, izraz bića, refleksi njegovih sukcesivnih razvojnih faza, no nikada temelj.

Ono što radnicima nedostaje nije zbilja, zbiljska nužnost socijalističkih aspiracija, nego samo socijalistička misao. Što svaki radnik na dnu svoga srca želi: potpuno ljudsku egzistenciju, što se tiče materijalnog blagostanja i duhovnog razvoja, temeljenu na pravednosti, tj. na jednakosti i slobodi svakog pojedinca i svih zajedno u radu – to se očito u sadašnjem političkom i socijalnom svijetu, koji se temelji na nepravednosti i ciničkom izrabljivanju rada radničkih

ćaj i uobraženje ostali netaknuti od često nesvjesnog utjecaja zainteresiranih sofizama, mora danas shvatiti da između to dvoje nije moguće nikakvo pomirenje. Radnici žele jednakost, a buržuji žele održanje nejednakosti. Jedno, očigledno, poništava drugo. Stoga velika većina građanskih kapitalista i zemljoposjednika, onih koji imaju hrabrosti sebi otvoreno priznati što žele, ima također hrabrosti s istom otvorenošću objaviti gnušanje koje im ulijeva sadašnji pokret radničke klase. To su dakle odlučni i iskreni neprijatelji, njih poznajemo i to je dobro.

No ima jedna druga kategorija buržuja, koja nema iste otvorenosti, nema iste hrabrosti. Kao neprijatelji socijalne likvidacije, koju mi svom snagom duše prizivamo kao veliku akciju pravednosti, kao nužno ishodište i neophodnu bazu egalitarne i racionalne organizacije društva, kao takvi neprijatelji žele oni, kao svi drugi buržuji, održati ekonomsku nejednakost, taj izvor svih ostalih nejednakosti, i istodobno tvrde da i oni kao i mi žele potpunu emancipaciju radnika i rada. Oni protiv nas podržavaju sa strašću dostojnom najreakcionarnijih buržuja stvar robovanja proletarijata, odvajanje rada od nepokretnog ili kapitalističkog vlasništva, koje danas zastupaju dvije različite klase, i usprkos tome poziraju kao apostoli oslobođenja radničke klase od jarma vlasništva i kapitala!

Varaju li oni sebe ili žele prevariti? Neki se varaju u dobrom uvjerenju, mnogi žele prevariti; kod najvećeg broja njih radi se o obje stvari istodobno. Oni pripadaju kategoriji radikalnih buržuja i buržujskih socijalista, koji su osnovali Ligu mira i slobode.

Je li ta Liga socijalistička? Na početku i za prve godine njena postojanja, kako smo već imali priliku reći, ona je s gnušanjem odbacila socijalizam.

Prošle godine je na svom kongresu u Bernu trijumfalno odbila princip ekonomske jednakosti. Danas, jer osjeća da umire a htjela bi još malo živjeti, i jer napokon shvaća da odsada nije moguća nikakva politička egzistencija bez socijalnih pitanja, danas se naziva socijalističkom; postala je buržujski socijalistička: to znači da sva društvena pitanja želi riješiti na temelju *ekonomske nejednakosti*.

više na praktičan način i kroz kolektivno iskustvo pokazivati, takvim iskustvom, koje je nužno uvijek poučnije i šire od izoliranog iskustva, tko su njegovi pravi neprijatelji, naime privilegirane klase, svećenstvo, buržoazija, plemstvo i država; jer država postoji samo za zaštitu svih privilegija tih klasa i zauzima nužno stranu s njima protiv proletarijata.

Radnik koji tako stupa u borbu će na kraju nužno shvatiti nepomirljivu suprotnost, koja postoji između ta dva stupa reakcije i njegovih najvrednijih ljudskih interesa, i kad je stigao do te točke, neće posustati da se prepozna kao revolucionarni socijalist i da kao takav javno i nastupi.

Drugačije je s buržujima. Svi njihovi interesi se sukobljavaju s ekonomskom transformacijom društva, i kad su njihove ideje isto takve, kad su te ideje reakcionarne ili, kako se to danas pristojno kaže, umjerene, kad njihov duh i njihovo srce odbijaju veliku akciju pravednosti i oslobođenja koju nazivamo socijalnom revolucijom, kad se oni plaše prave socijalne jednakosti, tj. istovremene političke, socijalne i ekonomske jednakosti, kad oni u dubini svoje duše žele sačuvati za sebe, za svoju klasu, za svoju djecu jedinu privilegiju, makar to bila privilegija inteligencije, kako to danas čine mnogi građanski socijalisti, kad osjećaju odvratnost prema sadašnjem uređenju ne samo sa svom logikom svoga duha nego i sa svom moći svoje strasti – onda je sigurno da će oni cijeloga svoga života ostati reakcionari, neprijatelji radničke klase. Ne smije im se dopustiti da se približe Internacionali.

Mora ih se držati na velikom odstojanju, jer bi oni mogli pristupiti Internacionali samo da bi je demoralizirali i odvratili od nje na puta. Postoji uostalom nepogrešiv znak prema kojemu radnici mogu prepoznati da li buržuj, koji zahtijeva da bude primljen u njihove redove, dolazi iskreno, bez sjene prevare i bez i najmanje subverzije zadnje primisli. Taj znak su odnosi koje je on sačuvao sa građanskim svijetom.

Antagonizam koji postoji između radničkog i građanskog svijeta poprima sve izrazitiji karakter. Tko god ozbiljno misli, i čiji su osje-

masa, ne može ostvariti. Stoga je svaki ozbiljan radnik nužno socijalistički revolucionar, jer se njegova emancipacija može odviti samo rušenjem svega sada postojećega. Ili ta organizacija nepravednosti sa svim njenim aparatom neadekvatnih zakona i privilegiranih institucija mora propasti ili će radničke mase ostati osuđene na vječito robovanje.

To je socijalistička misao, čije se klice nalaze u instinktu svakog ozbiljnog radnika. Cilj je, dakle, dati mu punu svijest o tome što želi, izazvati u njemu nastajanje misli koja odgovara njegovom instinktu; jer će od trenutka kad se misao radničkih masa bude podigla na visinu njihova instinkta njezina volja biti određena i njena moć neodoljiva.

Što još sprečava brži razvoj te spasonosne misli u krilu radničkih masa? Njihovo neznanje i velikim dijelom političke i religiozne predrasude, s pomoću kojih se za to zainteresirane klase još danas trude, kako bi potamnile njihovu savjest i njihovu prirodnu inteligenciju. Kako se to neznanje može odstraniti, kako se te štetne predrasude mogu razoriti?

Bi li to bilo moguće kroz obrazovanje i propagandu?

To dvoje su bez sumnje velika i lijepa sredstva. No kod sadašnjeg stanja radničkih masa ona nisu dostatna. Izolirani radnik je previše iscrpljen od svoga rada i svoje dnevne brige da bi svom obrazovanju mogao posvetiti mnogo vremena. A tko bi uostalom činio tu propagandu? Bi li to bilo nekoliko poštenih socijalista iz buržoaskih redova, koji su bez sumnje puni plemenite volje, ali koji su malobrojni prije svega, da bi svojoj propagandi mogli dati cijelu potrebnu širinu i koji, budući da svojim položajem pripadaju jednom drugom svijetu, ne bi radništvo u njegovoj izopćenosti mogli tako savladati kako bi to bilo potrebno i koji bi u njemu izazivali više ili manje opravdano nepovjerenje?

»Emancipacija radnika mora biti djelo samih radnika«, kaže se u predgovoru svih naših statuta. I to je po tisuću puta pravo kad se tako kaže. To je osnovni temelj naše velike asocijacije. No radnički svijet je općenito u neznanju, nedostaje mu teorija potpuno. Tako

ostaje samo jedan jedini put, onaj *njegove emancipacije kroz praksu*.
Koja bi mogla i trebala biti ta praksa?

Postoji samo jedna jedina, solidarna borba radnika protiv poduzetnika. To je *organizacija i proces stupanja u savezništvo protivnih klasa*.

(»Égalité«, 14. 8. 1869)

III

Ako se Internacionala prema konzervativnim i reakcionarnim idejama u politici i religiji, koje bi radnici mogli imati prilikom njihovog pristupa u nju, u početku pokazuje popustljivom, ne događa se to zbog nemarnosti prema tim idejama. Ne može joj se predbaciti nemarnost kad ona te ideje prezire i svom snagom njenog unutaršnjeg bića odbija, jer svaka reakcionarna ideja, kako smo već pokazali, ruši sam temeljni princip Internacionale.

Ta joj se popustljivost, ponovno ćemo istaknuti, nadaje zbog visoke mudrosti. Kako ona točno zna da je svaki ozbiljan radnik socijalist po nužnostima koje proistječu iz njegovog bijednog položaja i da njegove reakcionarne ideje, ako kakvih ima, mogu samo biti djelovanje njegova neznanja, ona računa na kolektivno iskustvo koje on neće propustiti steći u krilu Internacionale, a pogotovu na razvoj kolektivne borbe radnika protiv poslodavaca, da će ih tih reakcionarnih ideja osloboditi.

I zaista, čim je radnik stekao vjeru u mogućnost skorog radikalnog preokreta ekonomskog položaja, čim se on udružuje sa svojim drugovima i ozbiljno se počinje boriti za smanjenje svoga radnog vremena i povećanje svoje plaće, čim se on počne živahno interesirati za tu posve materijalnu borbu, sigurno je da će on gotovo sve svoje bavljenje nebom napustiti i da će dobrovoljno odustati od pomoći neba, navikavajući se sve više računati na kolektivnu moć radnika. Socijalizam u njegovom duhu zauzima mjesto religije.

Isto će takav slučaj biti s njegovom reakcionarnom politikom. Ona će izgubiti svoju glavnu podršku u onom stupnju u kojem će se savjest radnika osjećati oslobođenom od religioznog pritiska. Ekonomska borba će mu u svom razvoju i sve većem širenju sve više i